

יָם שֶׁל תּוֹרָה

פְּרֵשֶׁת מִשְׁפָּטֵי תִשְׁבַּ"ו

בפרק כ"ד של שמות, התורה אומרת

טו / וַיַּעַל מֹשֶׁה, אֶל-הָהָר; וַיִּכַּס הָעֲנָן, אֶת-הָהָר

טז / וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הָר סִינַי, וַיִּכַּסְהוּ הָעֲנָן שֵׁשֶׁת יָמִים; וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִתּוֹךְ הָעֲנָן

יז / וּמְרָאָה כְּבוֹד יְהוָה, כָּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר, לְעֵינַי, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

יח / וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן, וַיַּעַל אֶל-הָהָר; וַיְהִי מֹשֶׁה, בְּהָר, אַרְבָּעִים יוֹם, וְאַרְבָּעִים לַיְלָה

ויכסהו הענן ששת ימים (שמות כד טז), לטהרו למשה, ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן וגוי, ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה (שם), בייז בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם וגוי (שם לב ל), עלה בשמנה עשר בתמוז, וביקש רחמים על ישראל, דכתיב ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי כי אמר ה' וגוי (דברי ט כה), באותה שעה נתרצה הקב"ה לישראל ואמר למשה לפסול לוחות שניות ולעלות, שנאמר בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ (שם י א), ירד בעשרים ושמנה באב ופסל שני לוחות, שנאמר ויפסל שני לוחות אבנים כראשנים וישכם משה בבקר וגוי (שמות לד ד), ועלה בעשרים ותשעה באב ונשנית לו תורה פעם שניה, שנאמר ואנכי עמדתי

פסוקים אלו מעוררים שאלה יסודית המטילה ספק במה שאנו סבורים לדעת על מהלך מתן התורה. בקצרה, ידוע לנו כי משה עלה לקבל את התורה, ובסופו של דבר שבר את הלוחות בעקבות חטא העגל. לנוכח חומרת המצב, נאלץ משה לעמוד בתפילה ולהתחנן לפני ה' בעד העם, כדי להשיג להם מחילה. מאחר שהלוחות הראשונים נשברו, ציווה ה' את משה לפסול לוחות חדשים ולעלות שוב להר סיני כדי לקבל את התורה מחדש.

מכאן עולה שאלה הנראית פשוטה במבט ראשון: כמה פעמים עלה משה להר סיני?

השאלה מפתיעה, שכן לנגד עינינו עומד תמיד לימוד חז"ל הידוע: **ביום השביעי אחר עשרת הדברות עלה משה להר, שנאמר וישכן כבוד ה' על הר סיני**

¹ סדר עולם רבה, פרק ו'.

בהר כימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה וגוי לא אבה ה' השחיתך (דברים י י), כימים הראשנים, מה הראשונים מרוצין, אף שניים מרוצין, אמור מעתה אמצעיים בכעס, ירד ב' בתשרי והוא היה יום הכיפורים, ובישרם שנתרצה לפני המקום.

לפי זה נמצא שמשה עלה שלוש פעמים, ובכל פעם שהה ארבעים יום. לגבי הפעם השנייה, שבה ניגש משה אל ראש ההר, המדרש מזכיר את תפילתו של משה ומביא לכך פסוק, אך אין הוכחה ברורה מן הדברים שהוא אכן עלה בפועל. עם זאת, נראה שהדבר מאומת בפסוק מפורש שהמדרש אינו מזכיר:2

ויהי ממחרת ויאמר משה אל־ה' אֵת־חַטָּאתְךָ חַטָּאתָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־ה' אֹלֵי אֶכְפְּרָה בְּעַד חַטָּאתְכֶם.

הפסוק ברור ואינו נראה כסובל מעמימות. ואף על פי כן, בדברי פרקי דרבי אליעזר:3 נאמר שארבעים הימים האמצעיים לא היו בשמים אלא דווקא בארץ: **וּבְשִׁבְעָה עֶשְׂרֵי בְתִמּוֹז שֶׁבַר אֶת הַלּוּחֹת וְהָרַג אֶת לֵיִיטֵי יִשְׂרָאֵל, וְעָשָׂה אַרְבָּעִים יוֹם בְּמַחְנֶה עַד שְׁשָׁרְף אֶת הָעֵגֶל וְכַתְּבוּ כְּפַר הָאָרֶץ וְהָרַג אֶת כָּל אֲשֶׁר נָשַׁק לְעֵגֶל וְהִכְרִית עֲבוֹדָה זָרָה מִיִּשְׂרָאֵל וְהִתְקִין כָּל שֶׁבֶט בְּמִקְוֹמוֹ. וּבְרֵאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוֹל אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (שמות כד, יב): "עלה אלי ההרה".**

גרסה זו, שמקורה במדרש מהימן לא פחות, כמעט ואינה מצוטטת, והיא מעוררת קשיים רבים עד שהרא"ש:4 סבור שנפלה טעות סופרים בדברי פרקי דרבי אליעזר. לעומת זאת, הרד"ל:5 מביא את כל מקורות הגאון מווילנה הסוברים שהנוסח הנכון הוא זה של פרקי דרבי אליעזר, ואם נפלה טעות - הרי היא בסדר עולם רבה. עם זאת, מנסה הוא ליישב בין שתי השיטות בכך שמשה לא עלה ממש לשמים, אלא נשאר בארץ כדי לעסוק בענייני העם במשך ארבעים הימים. אלא שבמהלך תקופה זו היה משה עולה להר יום־יום כדי להתפלל בעד בני ישראל. הרד"ל עצמו מעיר שיש בדבריו כמה סתירות.

ישנן גם ראיות הקשריות הנראות כתומכות בדעת פרקי דרבי אליעזר. הערה ראשונה היא ההבחנה בין האופן שבו מתאר משה את עלייתו הראשונה והאחרונה לשמים לבין ארבעים הימים האמצעיים. בכל אחת מן הפעמים התורה מדגישה שהקב"ה מזמין

אותו לעלות לשמים. זהו פרט מהותי ומודגש מאוד בפסוקים שהובאו. אכן, משה שהה שישה ימים בתוך הענן עד שהקב"ה התיר לו לעלות. הרמב"ן:6 מוכיח, לדוגמה, שכאשר המשכן יוקם והעננים ישרו עליו, משה לא ייכנס אליו ללא הזמנה, מתוך השוואה להר סיני, שבו נדרש להתין שישה ימים עד שהקב"ה הרשה לו לחדור אל תוך הענן. במילים אחרות, משה אינו יכול לעלות לשמים מיוזמתו. והנה, בארבעים הימים האמצעיים איננו מוצאים בשום מקום שהקב"ה קורא לו לעלות. מכאן מסיק גם החזקוני:7 ומצטרף לדברי פרקי דרבי אליעזר, בקובעו שמשה התפלל מתוך אוהלו.

מובנת אם כן העמימות האופפת את הסוגיה, שכן ההיגיון מורה שמשה לא יכול היה להרשות לעצמו לעלות, אף על פי שהוא עצמו מצהיר שהוא עולה:8

רב דוד דניאל הכהן פותר את הסתירה באמצעות שני מושגים. הראשון נוגע לדור־שיח שבין אליהו הנביא לרבי שמעון בר יוחאי בעקבות היעדרותו של אליהו מגילויי סתרי האידרא רבא. אליהו מסביר שלא יכול היה להיות נוכח, שכן נשלח בשליחות שמימית להציל חכמי ישראל שהיו בסכנה. תשובה זו מעוררת את החיד"א, המדגיש שכמלאך יכול היה אליהו להימצא בכמה מקומות בעת ובעונה אחת, כפי שהוא עושה, למשל, בהשתתפותו בכל ברית מילה. המחבר מבחין בין מצבים שבהם אליהו מתגלה לצורך לימוד התורה לבין שאר המצבים. בענייני תורה אין הוא יכול להתחלק ולהיות נוכח באופן חלקי, מה שאין כן בשאר נסיבות. לכן, בגילוי האידרא רבא לא יכול היה אליהו להיות שם בעודו עוסק במקביל בדבר אחר.

הנקודה השנייה נוגעת למלחמה בעמלק, שבה נראה משה פסיבי, יושב על אבן ומגביה או מוריד את ידיו כדי להשפיע על מהלך הקרב. על כך מגלה הזוהר שבמישור הגשמי משה עמד על הארץ, אך מהותו עלתה לשמים, ושם נלחם בביטוי הרוחני של כוחות עמלק.

על בסיס זה ניתן ליישב את כל חילוקי הגרסאות שבסוגיה. אכן, משה לא עלה פיזית לשמים, שכן הקב"ה לא נתן לו רשות לכך, וממילא לא היה בכך צורך. לכן גופו נותר על הארץ, אך פנימיותו עלתה לשמים כדי ללמד זכות על בני ישראל. מאחר שאין מדובר במתן תורה, לא נדרש משה להיות נוכח

2 שמות, פרק ל"ב, פסוק ל'.

3 פרק מ"ו.

4 על מסכת ראש השנה, פרק ד', סימן י"ד.

5 על פרקי דרבי אליעזר.

6 ויקרא, פרק א', פסוק א'.

7 שמות, פרק ל"ב, פסוק י"א.

8 ראה הערה ב'.

9 ברכת דוד, עמוד פ"ט.

בשלמותו, והוא מאפשר רק לנשמתו לעלות אל הממדים העליונים.

בהעמקה נוספת אנו מוצאים דברים דומים בפירושו של **המגיד מקוזניץ**¹⁰, המבחין בין משה לשאר הנביאים. בכל פעם שהנביאים היו צריכים לקבל התגלות נבואית, היה עליהם להתבודד ולהתנתק מן החומריות של גופם, ולכן הופעתם הגופנית הייתה מתמוטטת בשעת הגילוי האלוהי. לעומת זאת, משה נותר בהכרה מלאה ובשלמות כוחותיו אף בעת שהנבואה שרתה עליו. מכאן דברי חז"ל עליו¹¹: "**משה הוא איש מחציו ולמטה, ואלוקי מחציו ולמעלה**". אין הכוונה, חס ושלום, לאלוהות של משה, אלא להבנת היכולת להיות מחובר לשמים ובה בעת להימצא על הארץ. נמצא אפוא שבמהלך ארבעים הימים האמצעיים עמד משה בזמנית בארץ ובשמים.

מכאן אנו מגיעים לדברי **הגלי רזיא**¹², המסביר ששלושת המחזורים של ארבעים יום, סך הכול מאה ועשרים יום, נועדו לתקן את חטאי אדם ונח, שהשתכרו ונתערטלו בתוך אוהליהם. חז"ל מלמדים¹³ שהעולם מתקיים אלפיים שנה של תורה ואלפיים שנה של ימות המשיח. אלפיים שנות התורה מאפיינות את היעדר הקרבה אל הקב"ה באמצעות ידיעת התורה. הגלי רזיא מבאר שתקופה זו מקבילה לימי חייהם של אדם ונח. קודם שנעמיק בדבריו, עלינו להבין את הקשר בין אלפיים שנות התורה לבין אדם ונח. כפי שנאמר, התורה מציין כאן את היעדר התורה. התורה מיועדת להינתן באמצעות משה רבנו, ונמצא שנשמתו הייתה נוכחת בעולם בימי שני האנשים הללו כדי לממש את הנתונה. אצל אדם, בנו הבל נשא את נשמת משה, והיה אמור למלא שליחות זו, אלמלא החטא והמוות המוקדם. וכן הדבר בדורו של נח. הגמרא¹⁴ מחפשת את אזכורו של משה בתורה ומוצאת אותו בפסוק הבא¹⁵:

וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא-יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשָׂגִם הוּא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה.

פסוק זה מרמז על משה בשני היבטים: למילה "בשגם" יש אותו ערך מספרי, ואורך חיי האדם הנזכר בפסוק הוא מאה ועשרים שנה, כשנות חייו של משה. בפועל, משה הוא הדמות המוזכרת ביותר בכל התורה, ומדוע אם כן אין מציינים פסוק הנושא את שמו במפורש?

התשובה היא שחז"ל מבקשים כאן להגדיר את מהותו של האיש ולא את נוכחותו הגשמית. משה עמד להופיע בעולם בעת המבול כדי להוריד בו את התורה. התנהגותם של אדם ונח היא שמנעה את מימוש הדבר וגרמה להיווצרות אלפיים שנות תורה.

אדם חי תשע מאות ושלושים שנה, ונח תשע מאות וחמישים שנה. **הגלי רזיא** מסביר שחסרות אפוא שבעים שנות תורה מחיי אדם וחמישים מחיי נח, ובסך הכול מאה ועשרים שנה. כדי להשלים חיסרון זה ולהוריד את התורה למציאותנו, נדרש משה לפעול בעמל עצום, עד שהצליח לרכז במאה ועשרים ימים את מאה ועשרים השנים החסרות מתקופת התורה.

נתבונן עתה בעומק בעבודתו של משה רבנו.

הגמרא¹⁶ מבקשת גם לאתר את מקורו של דמות אפלה נוספת בתולדות ישראל, והיא המן. לפיכך, כשם שנעשה לגבי משה, היא מחפשת את הפסוק בתורה המגדיר את מהותו. התשובה מצויה בפסוק הבא:

הָמֵן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבַלְתִּי אֲכָל-מִמֶּנּוּ אֲכָלָתָ.

חז"ל מציעים אפוא שלא לקרוא את המילה הראשונה המן אלא המן. רבותינו מסבירים שזוהי הפעם הראשונה בתורה שבה ההיגד מנוסח כשאלה. עד אז שלטה הקביעה בלבד, שכן מושג הספק היה נעדר מן הבריאה. ברגע שהאדם חוטא, נכנסים ההיסוס, הספק וחוסר הוודאות. דווקא מושגים אלו מבשרים את לידתו של רוע נורא הקרוי עמלק, אבי-אבותיו של המן.

שורש זה של הרע אינו נותר ללא השלכות, שכן הספק שניטע בלב האדם מבטא ריחוק מן האלוהי. מכאן נובעת מחשבתו של אדם הראשון שיוכל להסתתר מפני ה' לאחר חטאו. ריחוק זה מתבטא באופן הופעת שמו של ה', בדרך שבה האדם תופס אותו מעתה. רש"י¹⁷ מפרט זאת ואומר: **נִשְׁבַּע הַקֶּבֶ"ה שְׂאִין שְׁמוֹ שְׁלֵם וְאִין כְּסָאוֹ שְׁלֵם עַד שְׂיִמְחָה שְׁמוֹ שֶׁל עֵמֶלְק כְּלוֹ וְכִשְׂיִמְחָה שְׁמוֹ יְהִיה הַשֵּׁם שְׁלֵם וְהַכְּסָא שְׁלֵם.** שמו של ה', הכתוב בשלמותו יהוה, מאבד אז את שתי האותיות האחרונות - וה - ונותר יה בלבד.

¹⁰ משניות אבות, פרק ג', במילים "וכל זה צריך..."

¹¹ דברים רבה, פרק יא, פסקה ד'.

¹² דף ב' עמוד א'.

¹³ מסכת סנהדרין, דף צ"ז עמוד א'.

¹⁴ מסכת חולין, דף קל"ט עמוד ב'.

¹⁵ בראשית, פרק ו', פסוק ג'.

¹⁶ מסכת חולין, דף קל"ט עמוד ב'.

¹⁷ שמות, פרק י"ז, פסוק ט"ז.

מדוע מוצאים אנו את ריבוננו של עולם מודיע לאברהם על כל הגלויות, וחותרם באומרו:

וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל.

ניתן לראות בכך רמז לדברינו: ה' מסביר לאברהם שהגלויות הן תוצאה של מצב האלוהות בעולם, המצטמצמת בעקבות החטא לדן. לכן נאמר דן אֲנִי, כלומר: אני במצב של דן.

עמלק וצאצאיו מבטאים אפוא את חסימת גילוי האלוהות בעולם. אין זה מפתיע אפוא למצוא את שמו של המן נזכר דווקא חמישים וארבע פעמים במגילת אסתר, כרמז מספרי למצב של דן. יתרה מזו, עשרת בני המן כוללים יחד חמישים וארבע אותיות בשמותיהם. בכך הם משקפים במדויק את העניין הנידון.

כאשר אנו מתבוננים באותיות שנותרו ולא נפגעו מן החטא, אנו מוצאים מחד גיסא יה, ומאידך גיסא דן. ארבע אותיות אלו יוצרות את המילה נְדָה, המתארת את מצבה של האישה בתקופת הווסת. בזמן זה בני הזוג נפרדים פיזית, והופעת צירוף האותיות הללו בעקבות שני החטאים מבטאת היטב את הריחוק שבין ה' לברואיו. אולי זו הסיבה שה' מזכיר את דמו של הבל בבואו להוכיח את קין.

במהלך תקופה זו, הקשר בין בני הזוג יכול להיות מילולי בלבד, ולא גופני, עד שהאישה טובלת במקווה. בהתבוננות בכל הפרטים אנו מבינים כיצד כל המצב הזה מתמצה במצבו של השם האלוהי. האותיות שנגרעו משני השמות מסתכמות בערך של עשרים ושתיים, כמניין אותיות התורה. במילים אחרות, שוב אין אפשרות לדבר, לבטא מילים ולהשתמש בלשון, שכן החטאים יוצרים ריחוק. לא נותר אלא הקול, הצעקה חסרת המילים. משום כך, ככל הנראה, מדבר ה' על קול דמי הבל - האיש שנועד לתת את התורה. המילים נעלמו יחד עם מתן התורה שהיה אמור להתרחש, ולא נותר אלא קול בודד, שאינו מסוגל לתקשר. האל והאדם נעשים כזוג המצוי בפרידה בתקופת הנידה. יש ללמוד מחדש כיצד לדבר גם כאשר הנוכחות האלוהית אינה מוחשית, כדי להשיב את האותיות שהן יסוד מתן התורה.

כיצד לומדים לדבר מחדש עם ריבוננו של עולם כדי למחוק את השפעתו המזיקה של עמלק?

תופעה דומה מתגלה בהמשך, כאשר החטא מתעצם ברצח הבל בידי אחיו קין. לאחר מותו של הבל מתארת התורה את הדו־שיח בין ה' לקין¹⁸:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֵבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי. וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה.

שוב אנו מוצאים את ריבוננו של עולם שואל: אֵי הֵבֶל אָחִיךָ. גישה זו מפתיעה מאוד ומעידה על שלב נוסף בעיוות תפיסת האלוהות אצל האדם. ביטוי נוסף מושך את תשומת לבנו: קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ. לשון זו קשה להבנה. ראשית, אף שהתרגום מטשטש זאת, הכתוב מדבר על דמים בלשון רבים ולא בלשון יחיד. מה משמעות ניסוח זה? ועוד, מדוע לייחס קול לדבר דומם?

התיקוני הזוהר¹⁹ מבאר שגם כאן חלה פגיעה באחד מן השמות האלוהיים. הפעם מדובר בצדו המשלים של שם ההוויה, דהיינו באופן קריאתו - שם אדני. הזוהר מגלה שבאמירה אֵי הֵבֶל אָחִיךָ רומז ה' לכך שרצח הבל גורם לסילוק האותיות אי משם אדני, כך שנותרות רק האותיות דן. משום כך מדבר הכתוב על דמים בלשון רבים באמצעות המילה דְּמֵי, שערכה המספרי שווה לערכן של האותיות דן.

מה משמעות הדבר?

יש לזכור, בפשטות מסוימת, ששם יהוה מבטא את המקור העליון של ההשפעה האלוהית. בעולמנו הוא נסתר ואינו מתגלה בשלמותו, מחמת הריחוק המפריד בינינו לבין העולמות העליונים. במציאות שבה קיים הרע, הוא נלווה לשם אדני, ונוצר ההבדל בין כתיבת שם ה' לבין קריאתו. סילוק האותיות משני המצבים הללו מבטא את אחיזתו של עמלק ושל הרע שהוא מייצג בעולם.

מצב זה מכין את השפעתו העתידית של עם זה על בני ישראל. ספר תורת שלום²⁰ מסביר כך את עונשו של קין, כאשר אומר לו ה'²¹:

כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תִסָּף תִּתְכַּחֶה לָךְ גַּע וְגַד תִּהְיֶה בְּאָרֶץ.

הנדודים קשורים למושג הגלות. הביטויים המודגשים מרמזים לכך, ואף ניתן לקרוא אותם כעוון דן - « החטא של צמצום השם האלוהי לדן ». לכן מובן

¹⁸ בראשית, פרק ד'.

¹⁹ תיקון ס"ט, דף קי"ד עמוד א', במילים „תו אחזי...“.

²⁰ פרשת משפטים, הערה ל"ח.

²¹ בראשית, פרק ט"ו, פסוק י"ד.

משמר את הקשר בין ה' לעמו ומונע מן הבריאה לחוות שוב את הקרע של הדורות הראשונים.

איש זה, שהתקשה כל כך בדיבור, ידע למצוא את המילים - או לכל הפחות לשמרן בהישג ידנו. גם כיום המן ועמלק הם אויבינו. המעטפת משתנה, אך המהות נותרת אחת. כוחנו מצוי במילים, ביכולת לדבר דברי תורה, להזכיר את האלוהי ולהתפלל שירפא את הספק השוכן בקרבנו. השימוש במילים, העיסוק בתורה, הוא הכלי להסרת הספק ולריפוי כל פצעי הגלות.

יהי רצון שנדע להשתמש בהן בתפילותינו, כדי לקרב במהרה את הגאולה.

שבת שלום.

יהודה משה שרביט

התשובה ברורה: התפילה. כידוע, אנו מתפללים שלוש פעמים ביום. אף שכיום מונות התפילות תשע-עשרה ברכות בשל חורבן המקדש, עיקרה של התפילה הוא שמונה-עשרה ברכות, ובסך הכול חמישים וארבע תפילות יומיות המופנות אל ה'. כאן מתבהרת המטרה: לחדש את הקשר עם האלוהי ולבטל את כוחות הרע היוצרים את הריחוק.

בהעמקת הדברים ניתן לראות שה' מסתיר רמז נוסף בעונש שנגזר על קין. רצח הבל מונע את מתן התורה, שכן הוא היה זה שעליו הוטלה שליחות זו. מכאן סילוק עשרים ושתיים האותיות שעליהן דיברנו, והופעת קול שאינו מסוגל להתנסח. משום כך אין באפשרותן של אלפיים שנות התוהו, שבהן חסרה התורה מן העולם, להסתיים. בעיון בלשון הגלות שנאמרה לקין מופיע פרט נוסף: **נָע וְנָד**. הבנו כי המילה **נָד** מתארת את מצבו של שם ה' לאחר חטא קין. ממילא ניתן להבין שהמילה **נָע** מבטאת את תוצאתו. ערכה המספרי של האות הראשונה הוא חמישים ושל השנייה שבעים. כלומר, אלפיים שנות התוהו אינן יכולות להסתיים בראשית ההיסטוריה באמצעות אדם ונח, ומכאן שחסרות להם בהתאמה שבעים וחמישים שנה בחשבון.

מכאן משתלשל המשך ההיסטוריה. ה' מודיע שבסיום הגלות במצרים יבוא דין על כוחות הרע. בעיצומם של הסבל מתארת התורה את תגובת בני ישראל²²:

וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִן-הָעֶבֶדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל-הָאֱלֹהִים מִן-הָעֶבֶדָה. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-בְּרִיתוֹ אֶת-אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק וְאֶת-יַעֲקֹב.

אין כאן מילים: העם קצר נשימה ואינו מסוגל לבטא את עצמו מחמת חסרון האותיות. רק האנחה והבכי אפשריים. משום כך פונה ה' מיד אל משה כדי לתווך ולדבר עם העם. בני הזוג שבים לדבר, אך בטרם יוכלו להתאחד בשעת מתן התורה, מוליך ה' את העם אל תוך הים. טבילה זו מסירה מהם את מצב הנידה, ואז מופיעות האותיות - והתורה יכולה להינתן.

אולם גם זאת אינה מספיקה. התורה אינה מצליחה להתבסס בעולם, שכן העם חוטא בעגל הזהב. מאה ועשרים שנות התוהו החסרות אינן מתוקנות, ולכן נדרש משה להיאבק כדי לזכות בתורה. רק לאחר מאבק של מאה ועשרים יום מצליח משה לקיים את התורה בעולם. אף שנכשל תחילה עם הלוחות הראשונים, הוא משתמש בתפילה כדי לחבר מחדש את העולמות, ומהארץ הוא מגיע אל השמים. כך הוא

²² שמות, פרק ב'.

Titre

יהודה משה שרביט